

UDK: 27-675(456.31)
Biblid 0543-3657, 66 (2015)
God. LXVI, br. 1158-1159, str. 164-176
Izvorni naučni rad
Primljen: 16. februar 2015.

Vladan STANKOVIĆ¹

Ekumenska politika Svete stolice

SAŽETAK

Ovaj naučni rad za *predmet* istraživanja ima ekumensku politiku Svete stolice (države Vatikan). *Cilj* naučnog rada je da istraži osnovne smernice ekumenske politike Katoličke crkve, da iskaže odnose (Rimo)katoličke crkve spram drugih hrišćanskih zajednica: prema Istočnim ili unijatskim crkvama, pravoslavnim pomesnim crkvama i protestantskim crkvama i denominacijama. U vremenu sveukupnih međunarodnih integracija, integracije unutar jedne iste religije ostaju nedovoljno razjašnjene. Rad koji je pred nama upravo je *doprinos* ovom zahtevu vremena. Autor u istraživanju polazi od interdisciplinarnog *metodskog* pristupa: analize sadržaja, uporednog metoda, socio-istorijskog pristupa...

Ključne reči: ekumenizam, Sveta stolica, (Rimo)katolička crkva, hrišćanstvo.

Etimologija pojma *ekumenizam* pomalo je neobična jer ona u svom osnovnom značenju označava *oikoumene* od grčkog izraza *οἰκουμένη*, što je bukvalni prevod oznake za „nastanjeni svet“, a u današnje vreme tim izrazom se „nastanjuje“: pomirenje, saradnja i zbližavanje među hrišćanskim svetom. U užem smislu, radi se o delatnostima zbližavanja hrišćanskih zajednica vernika i Crkvi. U ekumenskom i ekumenističkom smislu reči nema sumnje da postoji jedinstvena zajednica, čak jedinstvena hrišćanska crkva koja se tumači kao „zajednica sledbenika Isusa Hrista, onih koji dele istu veru“. Ekumenizam tako insistira na tolerisanju „različitih sadržaja hrišćanske vere“ kao osnove ili baze svog učenja; na jedinstvu vere bez obzira na sve doktrinarne i obredne različitosti.² Ipak, ekumenizam kao pokret za ujedinjenje hrišćanskih zajednica i crkava teži duhovnom jedinstvu ali u

¹ Dr sci Vladan Stanković, naučni saradnik, Institut za političke studije u Beogradu, e-mail: stvlada@sbb.rs.

² Roman Miz: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDIJ, Veternik-Noví Sad, 2001, str. 69: „Ekumenizam je pokret za ujedinjenje svih kršćanskih zajednica u jednoj Crkvi – Kristovoj.“

raznovrsnosti gde će svako sačuvati svoje - vrednosti, obrede, tradiciju, navike, običaje, pa se može reći da ekumenizam "ne otvara front ni protiv koga".³ Ekumenizmu nastrojeni zagovornici ističu da je važno: "shvatiti i prihvatiti da ekumenizam ne znači promjenu ili izdaju vjere, te da nije nikakav kompromis u vjeri."⁴ Za razliku od unijaćenja, koje je drugi izraz za "preveravanje", promenu konfesije ili konvertitstvo (npr. iz pravoslavne u katoličku i obrnuto), ekumenizam insistira na dijalogu ravnopravnih, insistiranju na onome što je pojedinim crkvama u tom dijalogu zajedničko i traga za putevima duhovnog i moralnog poslanja Hristove Crkve.⁵

Kako je sve počelo?

Pojačana aktivnost hrišćanskih misionara u Africi, rivalski i čak, ponekad, i neprijateljski odnos islama prema tim delatnostima i međusobni frakcionaški sukobi među protestantskim denominacijama, ponukali su baptističkog misionara Viljema Kerija (William Carey) da učvrsti saradnju među misionarskim zajednicama u Africi zalaganjem za "opšte udruženje" svih hrišćanskih veroispovesti. Keri je uviđao "slabosti hrišćanstva" koje su proizilazile iz njegovih brojnih unutrašnjih podela i rasepkanosti. Tako su formirana prva udruženja "u cilju usklađivanja misionarskih delovanja", neke vrste preteče ekumenskog pokreta kakav poznajemo danas. Za svega pedeset godina (1805-1854) formiran je *Ekumenski savet* - neka vrsta konfederacije protestantskih denominacija, koje su se, isprva i ponajpre, bavili načinima organizovanja misija. Još nekih pedesetak godina kasnije (1910) skup u škotskom gradu Edinburgu ozvaničava formalno osnivanje ekumenskog pokreta.⁶ Unutar *Ekumenskog pokreta* najznačajniju ulogu, od samih početaka, igra povereništvo "Vera i Poredak" (*Faith and Order*), koje je od najranijih dana svog osnivanja nastojalo da pretresanjem teoloških pitanja prevaziđe uzroke podela među hrišćanima. Na tom putu pomirenja nezaobilazna je 1927. godina kada je u Lozani održana konferencija "Vere i Poretka" na kojoj su razmatrana dogmatska pitanja, uz učešće različitih protestantskih denominacija. Sledeća ključna godina bila je 1930. kada kenterberijski arhiepiskop Anglikanske crkve upućuje poziv carigradskom patrijarhu Fotiju da okupi sve autokefalne pravoslavne crkve i da svi zajedno prisustvuju skupu anglikanskog episkopata na Lambetskoj konferenciji. "Na njoj je kao temeljno načelo pokreta naznačen

³ Tomislav Šagi-Bunić: *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969, str. 223.

⁴ http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=20786

⁵ Roman Miz: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDJ, Veternik-Noví Sad, 2001, str. 69: "(...) da otkrijemo drugoga i da postignemo jedinstvo u Kristu koje neće ni u želji biti potpuna uniformnost, već jedinstvo u raznovrsnosti."

⁶ O ovome u: Ljubivoje Stojanović, "Ekumenizam i etnofiletizam – pravoslavni pogled", *Politikologija religije*, 1/2007: 133-156, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2007, str. 148.

dogmatski minimalizam, odnosno zajednički teološki imenitelj svih hrišćanskih zajednica koji bi, kao ugaoni kamen, predstavljao temelj izgradnje budućih odnosa. Smatralo se da bi se sve ostale razlike mogle vremenom prevazići ukoliko bi se pošlo od pomenutog *minimuma*. Kao temelji Ekumenskog pokreta na ovoj konferenciji označeni su: Sveto Pismo, Nikeo-carigradski simbol vere i *tajne* Krštenja i Evharistije.⁷ Sve pravoslavne crkve, sem moskovske patrijaršije, imale su po jednog predstavnika: mitropolita ili episkopa. Lambetska konferencija prevazišla je svoje osnovne ciljeve koje je pred sebe postavila, jer je na skupu dogovoreno formiranje "Zajedničke doktrinarne komisije" od pravoslavnih i protestantskih velikodostojnika sa zadatkom da pretresu sva pitanja i da donesu zajedničke predloge i rešenja. Za razliku od povereništva "Život i Rad", koje se bavilo društvenim i karitativnim problemima i gde nije bilo krucijalnih otpora, povereništvo "Vera i Poredak" bavilo se prevashodno osetljivijim, teološkim pitanjima, a inspiraciju je pokušalo da nađe u dijalektičkoj teologiji nalaženja zajedničkih, dodirnih tačaka u učenjima i doktrinama. Spajanjem i objedinjavanjem ova dva povereništva ("Život i Rad" i "Vera i poredak") 1938. godine u holandskom gradu Utrehtu nastaje začetak "Svetskog saveta crkava" (*World Council of Churches* - WCC), a svoju formalizaciju zadobija na konferenciji održanoj u Amsterdamu 1948. godine.⁸

Valja istaći da je (Rimo)katolička crkva sa velikim podozrenjem i otporom gledala na ekumenski pokret, jer se držala teze da je sva istina pohranjena u "Crkvi Sv. Petra, na čijem je kamenu sazdana i koja drži ključeve neba". Sasvim logično, sinovi Katoličke crkve koji su ponikli iz prvomilenijumskog nasleđa - benediktinski monasi, prvi su nastojali da prevaziđu podele među hrišćanima, naročito spram pravoslavnih grčkog obreda. Od ostalih unutar Crkve veliki doprinos "ka zagledanju s' onu stranu hrišćanstva" imao je veliki katolički teolog i mislilac Iv Kongar (*Yves Congar*), koji je još 1937. godine objavio knjigu "Podeljeno hrišćanstvo" i tako utrasirao osnovna gledišta koja će se pojaviti tridesetak godina kasnije - na Drugom vaticanskom saboru.⁹ Za Katoličku crkvu gledišta Kongara bila su i previše revolucionarna i previše otvorena prema onima koji ne mogu biti spaseni jer su van Crkve, pa su ona stavljena *in perscriptorem*. Međutim, 1949. godine unutar zidina Vatikana počinju da duvaju drugačiji vetrovi... Naime, te godine biva objavljena Instrukcija Svetog Oficija zvučnog naslova: *De motione oecumenica* ("Ekumenskipokret"), čime je iskazana vidljiva tendencija ka otvaranju prema pitanju ekumenizma. Situacija se naročito promenila kada je za episkopa Rima

⁷ Marko Nikolić, Petar Petković: "Institucionalne forme savremenog ekumenskog dijaloga", *Međunarodni problemi*, 2/2011:276-296, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011, str. 281.

⁸ Erwin Fahlbusch: *The Encyclopedia of Christianity*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008, p. 764: "Both movements gave their approval, and a conference was held at Utrecht in 1938. to draw up a constitution for a world council."

⁹ Lorelei F. Fuchs: *Koinoia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008, p. 105.

1958. godine izabran Anđelo Ronkali (*Angelo Roncalli*) kao Jovan XXIII. Ovaj papa je dugo godina službovao u Bugarskoj, potom u Grčkoj i Carigradu. Tokom dugogodišnje službe na Balkanu imao je vremena da upozna pravoslavni pristup hrišćanske vere.¹⁰ Naklonost prema pravoslavlju verovatno je presudno uticalo da postane vatreni pobornik jedinstvenog hrišćanstva.¹¹ Nešto manje od dve godine po preuzimanju pontifikata, 1960. godine, papa je osnovao "Sekretarijat za promovisanje hrišćanskog jedinstva" (*Secretariatus ad unitatem christianorum promovendam*). Ovaj sekretarijat postao je jedna od komisija, radnih tela sa ciljem da učestvuje u pripremi budućeg koncila, čime dodatno dobio na značaju (danas se ovaj sekretarijat zove Papski savet za unapređenje jedinstva hrišćana).¹²

Ekumenizam Drugog vatikanskog sabora

Drugi vatikanski sabor (1962-1965) sa svoja tri značajna dokumenta trasirao je put institucionalizaciji ekumenizma u Katoličkoj crkvi. Osnovna misao kojom se vodio sabor bila je da pruži sopstveni odgovor na pitanje ekumenizma, koje se, u to vreme, već u dobroj meri razmahalo između protestanata i pravoslavnih. U osnovi drugovatikanskog polazišta zauzet je rimocentričan odnos spram ekumenskog pitanja u tri dokumenta: 1. "Dekret o istočnim katoličkim Crkvama" - *Orientalium ecclesiarum*, 2. "Dekret o ekumenizmu" - *Unitatis redintegratio* i 3. "Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama" - *Nostra aetate*.¹³ Polazeći od izrazite hristocentričnosti katoličanstva i označavajući sebe sa: "hrišćani" (u pravom smislu te reči: kao sledbenici Isusa Hrista) ova tri dokumenta u formi koncentričnih krugova rešavaju odnose (Rimo)katoličke crkve prema Istočnim hrišćanima (ili tzv. "unijatima"), prema pravoslavnima i protestantima (kroz poseban dekret), i prema drugim religijama i verskim praksama: islama, judaizmu, hindizmu, budizmu... (kroz deklaraciju). Pa, krenimo redom...

1. "Dekret o istočnim katoličkim Crkvama" - *Orientalium ecclesiarum* ili OE obznanjen je 21. novembra 1964. godine. Istočne katoličke crkve u ovom

¹⁰ Petar Leposavić: "Jovan XXIII (1958-1963)", *Papstvo*: 351-355, IGAM, Beograd, 2005, str. 352: "...od 1925. do 1934, bio je apostolski vizitator u Bugarskoj, što mu je omogućilo da se neposredno upozna sa prirodom i karakterom pravoslavne crkve. Ni na toj dužnosti nije skrivao intimnu želju za *ujedinjenjem obiju crkava*. Poslije boravka u Bugarskoj, papa Pije XI premjestio ga je kao vizitatora za Tursku i Grčku, što će mu omogućiti da još dublje upozna pravoslavlje u Grčkoj, pa i islam u Turskoj."

¹¹ Vjekoslav Cvrle: *Vatikanska diplomacija*, Školska knjiga-Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992, str. 52.

¹² Emanuele Boaga, Salvatore Palese, Gaetano Zigo: *Consegnare la memoria - manuale di archivistica ecclesiastica*, Giunti Editore, 2003, p. 219: "Giovanni XXIII istituì il 5 giugno 1960. il Segretariato per l'unità dei cristiani con le commissioni incaricate di preparare il concilio Vaticano II."

¹³ Posrednu ulogu u pitanjima ekumenizma igra i dokument *Lumen gentium*, ali ovde, nažalost, nema prostora da se i taj dokument razmatra.

dokumentu tretiraju se kao "integralni dio Božjega naroda, a istodobno svaka od njih ima svoje posebnosti, svoju raznolikost u jedinstvu općeg katoliciteta Crkve Kristove. Posebno su značajni njihovi obredi i vlastite predaje, liturgijska i disciplinska autonomija."¹⁴ Drugi vatikanski sabor posebno insistira na autonomiji tzv. *unijata* tretirajući, istina, i dalje ove crkve kao: "ujedinjene u katolicitetu", ali naglašavajući njihov zaseban, tradicionalno grčki (a ne latinski) obred. Otuda i naziv: "grkokatoličke", a za vernike naziv: "grkokatolici" (spram običnih katolika, "latinokatolika"). U "Dekretu o istočnim katoličkim crkvama" izražava se nada da će upravo Istočne Crkve, koje su u zajedništvu s rimskim episkopom, biti u stanju da promoviraju jedinstvo svih hrišćana, a posebno onih istočnog obreda (*Ad Ecclesias Orientales, communionem cum Sede Apostolica Romana habentes, peculiare pertinet munus omnium christianorum unitatem, orientalium praesertim...*).¹⁵ Tu se pokušava iznaći način kako da "crkve Istočnih hrišćana" (koje učestvuju u "kršćanskom" katolicitetu) budu spona prema pravoslavnima jer sa njima dele iste obrede i milenijumsko predanje. "Istočnjaci" se, prema ovom dokumentu, tretiraju nešto između, na pola puta: kao čvorišna tačka Istoka i Zapada. Ove su Crkve zadržale grčke obrede, istočnjačku liturgiju, ali nisu odbile izrazito hristocentrično nasleđe Zapadne crkve. Dokument je čitavu Katoličku crkvu po pitanju ekumenizma stavio pred veoma težak zadatak: jer je grkokatolike pozicionirao tako da budu posrednici ka pravoslavnima. Pokazaće se da to nije nimalo lak zadatak pošto pravoslavni grkokatolike doživljavaju kao "unijate", kao otkinuti deo sebe, kao otuđene i raskolnike "koji su se sjedinili u papstvu".

2. "Dekret o ekumenizmu" *Unitatis redintegratio* ili skraćeno UR, objavljen je istog dana kada i OE, 21. novembra 1964. godine, pod pontifikatom pape Pavla VI. Za razliku od OE, UR je značajno obimniji tekst koji vidnu pažnju posvećuje, pre svega, najbližima: pravoslavnima (koji sa RKC dele istovetno apostolsko nasleđe), ali i sa anglikancima (koji su zadržali donekle neraskinutu apostolsku strukturu svoje "crkve"), te sa drugim protestantskim "crkvama" (luteranske crkve), protestantskim zajednicama i denominacijama.

Dekret o ekumenizmu polazi od hristocentrizma.¹⁶ U dokumentu se zaključuje da se "više vjerskih zajednica ljudima predstavlja kao istinska

¹⁴ Drago Šimundža: "Ekumenizam, raznolikost i jedinstvo Crkve", *Crkva u svijetu*, Vol. 24, N° 2/1989: 181-183, Katolički bogoslovski fakultet u Splitu, Split, 1989, str. 182.

¹⁵ Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, "Dekret *Orientalium Ecclesiarum* - o Istočnim katoličkim crkvama", Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970, p. 248: "Istočne crkve koje su u zajedništvu sa Apostolskom rimskom stolicom imaju posebnu zadaću da promiču jedinstvo svih hrišćana, poglavito onih istočnog obreda..." (str. 249)

¹⁶ Hristocentrizam katoličke vere posledica je *filioque*-nog pristupa veri prema kome se Sv. duh izliva ne samo iz Boga-oca, već i iz Boga-sina, Gospoda Isusa Hrista. (O tome u: Louis Bouyer: "La plénitude du Christ", *L' Eglise de Dieu*, 285-331, Le édition du CERF, Paris, 1970, p. 306)

baština Isusa Krista. Oni misle različito i različitim putevima hode...”¹⁷ Zajednički imenitelj svih hrišćanskih zajednica izčitava se upravo kroz veru u Hrista: “(...) oni koji vjeruju u Krista i koji su ispravno primili krst nalaze se u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu sa Katoličkom crkvom.”¹⁸ Ekumenizam je put, sredstvo i način da se različitosti prevladaju,¹⁹ tako da je spasenje unutar jedne, jedinstvene Petrove crkve ostalo netaknuto: *Per solam enim catholicam Christi Ecclesiam, quae generale auxillium salutis est omnis salutarium mediorum plenitudo attingi potest.*²⁰ Tako koncipiran poredak sveta odagnao je opasnosti-od-nepoznatog u ekumenskom i ekumenističkom, pa je Sv. Sinod Drugog vatikanskog zasedanja podstakao napore svih katoličkih vernika da se radišno uključe u delo ekumenizma.²¹ Međutim, “Drugovatikana” je otišla i korak dalje od puke proklamacije “napora da se rastavljeno sastavi”. Dokument *Unitatis Redintegratio* poziva na “promicanje kršćanskog jedinstva”, i to tako: “da se uklone riječi, sudovi i djela koji ni po pravdi, ni po istini ne odgovaraju položaju rastavljene braće”, pozivanjem da se: “upriliče skupovi krišćana različitih Crkava ili Zajednica, dijalog među vrsno upućenim stručnjacima...”²² I još više od toga, zahteva se poznavanje različitosti i, štaviše, srođavanje sa tim duhovnim pristupima, kulturama, običajima i navikama, svojevrsna empatija do uživljavanja-u-drugost.²³ Ono što zaista postaje revolucionarno to je da po prvi put Katolička crkva u jednom koncilskom dokumentu priznaje da i druge Crkve imaju svetotajinsku snagu: “Crkve, mada rastavljene, imaju prave sakramente, a poglavito, i to snagom apostolskog nasljeđa, svećeništvo i euharistiju.”²⁴

3. Deklaracija *Nostra aetate* (NAE) je dokument: “O odnosu Crkve prema nehrišćanskim religijama”. Izglasana je u vreme pontifikata pape Pavla VI, pred sam kraj Drugog vatikanskog sabora, 28. oktobra 1965. godine. U ovom dokumentu iskristalisano je saodnošenje Rimske crkve spram drugih religija, verskih i filozofskih praksi. Ovde se ostavio prostor za intezivan međureligijski dijalog.

¹⁷ Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, “Dekret *Unitatis Redintegratio* – dekret o ekumenizmu”, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970, str. 207.

¹⁸ U Koncilskim dokumntima drugi hrišćani se najčešće nazivaju “odjeljenom braćom”. (Ibidem, str. 211)

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, p. 212: “Samo se po Katoličkoj crkvi, koja je sveopće sredstvo spasenja, može doseći sva punina spasonosnih sredstava.” (str. 213)

²¹ Ibidem, p. 212: “(...) haec Sancta Synodus cunctos fideles catholicos hortatur ut,...operi oecumenico sollerter participant...”

²² Ibidem, str. 213.

²³ Roman Miz: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDIJ, Veternik-Novi Sad, 2001, str. 80.

²⁴ Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, “Dekret *Unitatis Redintegratio* – dekret o ekumenizmu”, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970, str. 227.

Međureligijski dijalog sasvim je nova ravan koju je otpočela upravo Rimokatolička crkva u cilju zbližavanja religija, pronalaženja zajedničkih imenitelja za različite verske pristupe. Deklaracija *Nostra aetate* osvrst započinje sa razmatranjem hinduizma i budizma, starih istočnjačkih religija i verskih praksi. Crkva u njima vidi različite puteve prilazu ljudskog srca "predlažući putove, tj. nauke i zapovjedi života i svete obrede".²⁵ Tekst konstatuje: "Katolička crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima istinita i sveta", jer "nerjetko odražavaju zrake one Istine što prosvjetljuje sve ljude".²⁶ Tako su "zruci Istine" ono što spaja katoličanstvo i ova istočnjačka učenja.

Još je bliži odnos katoličanstva i islama. U dokumentu se podvlači poštovanje prema muslimanima "koji se klanjaju jedinstvenomu Bogu, živome i subzistentnome, milosrdnom i svemogućem: stvoritelju neba i zemlje".²⁷ Dokument posebno naglašava istovetno Avramovo nasleđe islama i hrišćanstva. Muslimani, istina, ne priznaju Isusa za Boga, ali ga dozivaju prorokom, i sa posebnim se pietetom pozivaju na Isusovu majku devicu Mariju u kojoj ne vidoše poroka. Nju čak ponekad i pobožno zazivaju. Dokument ističe i veru muslimana u Dan suda, kada će se Bog naplatiti svim uskrslim ljudima.

Od Avramovog nasleđa polazi se i kada se razmatra odnos između "kršćana i Židova". Sa judaizmom su "svi vjernici-kršćani, Abrahamovi sinovi po vjeri".²⁸ U dokumentu se izražava vera da je Isus krstom pomirio Jevreje i pagane i oboje u sebi učinio jednim.²⁹

Zanimljivo je da se i iz drugih dokumenata Drugog vatikanskog sabora, koji se neposredno ne odnose na ekumenizam, uočava ekumenska i čak ekumenistička tendencija. Tako se papa Pavle VI u nekim spisima sa koncila obraća: "katolicima, hrišćanima, vernicima, i svim drugim ljudima dobre volje".³⁰

Ekumenska politika nakon koncila

Ključan momenat u postdrugovatikanskim dešavanjima, bar kada je o zbližavanju crkava reč, obeležen je istorijskim susretom rimskog pape Pavla VI i carigradskog patrijarha Atinagore, koji se zbio 1964. godine u Jerusalimu. Ovo je bio prvi susret patrijarha Istoka i Zapada nakon 526 godina, još od

²⁵ Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, "Deklaracija *Nostra Aetate* – o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama", *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1970, str. 385.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem, str. 387.

²⁹ Judaizmom se u vreme Koncila najviše bavio kardinal Bea.

³⁰ Владан Станковић: *Утицај хришћанских конфесија на политику друштвеног развоја*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2011, стр. 358.

vremena sabora u Firenci-Ferari, na kome su se susreli carigradski patrijarh Josif II i rimski papa Jevgenije IV (Eugenije IV) pokušavajući da usaglasе dogmatska pitanja i ujedine hrišćanski svet pred najezdom Otomana i ratobornog islamizma. Od sabora u Firenci-Ferari, duže od pola milenijuma, odnosi Istoka i Zapada bili su hladni, isključivo diplomatski i neretko neprijateljski, a u nekim razdobljima i prozelitski sa pokušajima apsorbovanja pravoslavnih pod skute Rimske crkve, što je kod pravoslavnih samo dodatno podstaklo: strah, bes i još veći animozitet spram katolika.³¹ Godine 1964. stekao se utisak, sazrelo je vreme da se patrijarsi Istoka i Zapada susretnu u Svetom gradu, Jerusalimu, odakle je i sve počelo - mestu uviranja svih hrišćanskih konfesija.³² Nakon zajedničkog čitanja "Oče naš" (kao potvrde i dokaza istovesnog prvomilenijumskog nasleđa), izmene "celiva mira" i zajedničkog blagosiljanja okupljenog hrišćanskog sveta, patrijarh Atinagora darivao je papu Pavla VI arhijerejskom *panagijom* (simbolom episkopske časti pravoslavnih jerarha i nekom vrstom priznanja da Pavle VI upravlja duhovnim stadom Zapada). Samo godinu dana kasnije, tačnije 7. decembra 1965. godine, Carigrad i Rim skidaju međusobne anateme bačene još daleke 1054. godine.

U Rimskoj crkvi pitanja iz domena ekumenizma biće prebačena na "najvišu crkvenu vlast", a episkopalnom veću RKC poverava se u obavezu "da među katolicima podupiru i uvode ekumenski pokret, kojega je svrha obnova jedinstva među kršćanima".³³ Pošto su teološkom *magna cartom* "Papskog veća za unapređenje hrišćanskog jedinstva" pravoslavne crkve nazvane "Crkvama", i pošto im se "priznaju mnogi elementi crkvenosti",³⁴ to se: 1) pravoslavne crkve prepoznaju kao Crkve u punom smislu reči; 2) poštuje se struktura ovih Crkava, čime je isključena mogućnost njihovog potčinjavanja "Rimskoj katedri".³⁵

³¹ "... током другог хиљадугодишња, заиста је било неколико случајева прозелитских покушаја... план апсорбовања Православне цркве у структуру римокатолицизма." (Јован Зизјулас: *Екуменизам – огледи из екуменског богословља*, Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац, 2014, стр. 148)

³² Valja istaći da radikalnije krilo pravoslavlja, pod uticajem makarijanskog asketizma i monahizma, odbija da prihvati čak i pojam *hrišćanski*, i radije propagira tezu o odpadništvu katolika i protestanata od jedine ispravne vere - pravoslavlja. (Tako npr у: Сава Јањић, *Екуменизам и време Апостасије*, Епархија рашко-призренска, Призрен, 1995, стр. 82: "Конкретно се може говорити само о повратку појединаца или група римокатолика у наручје Мајке Цркве, али нипошто о сједињењу једног целог оболелог организма са Православном црквом. Заиста, римокатоличка заједница само споља поседује облици Цркве, а у суштини је заснована на сасвим другачијим темељима, одише сасвим другачијим духом и мишљу него Православна црква.")

³³ Juraj Kolarić: *Ekumenska trilogija*, Prometej, Zagreb, 2005, str. 798.

³⁴ Ibidem, str. 817.

³⁵ Јован Зизјулас: *Екуменизам – огледи из екуменског богословља*, Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац, 2014, стр. 151.

Od tog trenutka nadalje RKC aktivno učestvuje u Svetskom savetu crkava, iako nikada nije postala njen formalni član (već vodi 13 paralelnih dijaloga sa hrišćanskim crkvama), dajući doprinos međuhrišćanskom dijalogu koji su otpočeli protestantski pastori, a kojima su se pridružili pravoslavni velikodostojnici još pre Drugog svetskog rata. Na Svetskom savetu crkava, održanog u Vankuveru (Kanada) 1983. godine, Katolička crkva aktivno je učestvovala dajući svojom snagom pun legitimitet konferenciji.

Dodatni napor na zbližavanju hrišćanskih konfesija učinjen je 1989. godine u egipatskom manastiru Anba Bišoj, na kome je došlo do doktrinarnog dijaloga monofizita i pravoslavnih. Iz tog skupa proizašli su zaključci koji pozivaju i monofizite i pravoslavne: *"da se ne ograničavaju jednom hristologijom, i da: obuhvate svu punoću nepodeljene Crkve prvih vekova"*.³⁶ Insistiranje na jedinstvenoj hristologiji onemogućilo bi rad na zbližavanju crkava i otkopalo stare dogmatske rove iz prvih vekova po nastanku hrišćanstva. Traganje za putevima spasenja "različitih sadržaja hrišćanske vere" postalo je okosnica dijaloga i uzajamnog poverenja pravoslavnih i monofizita.

Na Svetskom savetu crkava 1991. godine, održanom u Kanberi (Australija), pored predstavnika brojnih protestantskih zajednica, učestvovali su i predstavnici svih pomesnih pravoslavnih crkava (osim Jerusalimske Patrijaršije koja je istupila iz SSC) kao i predstavnici Vatikana na čelu sa kardinalom Eduardom Kasidijem. Tada je usaglašen dokument: "Jedinstvo crkve kao opštenje - Dar i poziv", kojim je upućen poziv svim hrišćanskim konfesijama i denominacijama da: međusobno prihvate i uvažavaju čin krštenja, prihvate Nikejski simbol vere, prihvate euharistijsko opštenje, da međusobno prihvate sveštenstvo i zajedničko svedočenje Jevanđelja, zajedničko delovanje očuvanju mira u svetu...

Samo dve godine kasnije, 1993. godine "Sekretarijat za promicanje jedinstva kršćana" RKC izdao je upustvo pod naslovom: "Naputak za primjenu principa i normi ekumenizma", koji je potpisao papa Jovan Pavle II. Upustvo poziva na: 1) Traganje za hrišćanskim jedinstvom; 2) Osobe, norme i strukture za ostvarenje ekumenizma na svim nivoima; 3) Obuku katolika za ekumensko pregalaštvo; 4) Supričešće (*communio*); 5) Ekumensku saradnju sa drugim hrišćanskim zajednicama, dijalog i zajedničko svedočenje.³⁷

"U apostolskom pismu pape Jovana Pavla II Tertio Millenio Adveniente iz 1994. godine, upućenom episkopatu, kleru i vernicima za pripremu jubileja 2000. godine, Katolička crkva pozvana je da se obaveže da u potpunosti ostvari ciljeve i zadatke Drugog Vatikanskog koncila",³⁸ pa i po pitanju ekumenizma, gde su ciljevi veoma ambiciozno postavljani.

³⁶ Navedeno prema: Сава Јањић, *Екуменизам и време Апостасије*, Епархија рашко-призренска, Призрен, 1995, стр. 59.

³⁷ Roman Miz: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDIJ, Veternik-Noví Sad, 2001, str. 91.

³⁸ Драгана Јањић: "Други ватикански концил и осврт католичких теолога на циљеве и задатке остварене на почетку 21. века", *Баштина*, свеска 33/2012, Институт за српску културну баштину, Лепосавић, 2012, стр. 123.

Maja meseca 1995. godine Jovan Pavle II izdaje još jedan ekumenski dokument imena: *Ut unum sint*, ili: "Da bude jedno", u kome naglašava da je Isus Hrist pozvao na jedinstvo "sve svoje učenike", upravo da budu Jedno.³⁹

Šest godina kasnije, 2001. godine, isti dugovečni papa objavljuje "Ekumensku povelju" (*Charta oecumenica*) kojom je dodatno osigurao poziciju ostalih Crkava i hrišćanskih, verskih zajednica spram Rimske crkve. U njoj Jovan Pavle II naglašava da se: "nikada više neće pokušati vrbovati ili obraćati vjernike drugih Crkava".⁴⁰ U prilogu *Charte oecumenice* stoji obaveza: 1) pozvanja na jedinstvo u veri; 2) zajedničkog propovedanja Jevanđelja; 3) da se ide u susret jedni drugima; 4) zajedničkog delovanja; 5) zajedničkih molitvi; 6) nastavljanja dijaloga; 7) suoblikovanja Evrope; 8) mirenja naroda, kultura i običaja; 9) očuvanja stvorenog; 10) produbljivanja zajedništva sa judaizmom; 11) negovanje odnosa sa islamom; 12) susreti sa drugim religijama i svetonazorima.⁴¹

Umesto zaključka: nalaz stanja

Ekumenizam je oznaka za: pomirenje, saradnju, zbližavanje hrišćana. Ekumenizam se tretira kao jedinstvo različitosti. Katolička perspektiva u ekumensku priču unosi pojačanu dozu integralizma i prvenstva "Petrove stolice" - papocentrizma. Pa i pored izvesnih otklona Sveta stolica se svesrdno zalaže za dijalog ravnopravnih. Uspostavljenog dogmatskog minimalizma (zajedničkog teološkog imenitelja svih hrišćanskih zajednica: Sveto pismo, Nikejsko-carigradski simbol vere i Svete tajne krštenja i euharistije), RKC i Sveta stolica neće se držati jer narušavaju puninu njene vere. RKC najkasnije pristupa Ekumenskom pokretu. Dugo zazire od dijaloške forme koju su uspostavili protestanti i pravoslavni još početkom XX veka. Tek 1960. godine RKC formira prvo radno telo za promovisanje hrišćanskog jedinstva. Na Drugom vatikanskom saboru doneta su u osnovi tri dokumenta koja se na neposredan način dotiču ekumenizma. Prvi dokument OE u grkokatoličkim, istočnim ili unijatskim (pridruženim) crkvama vidi put zbližavanja katolika i pravoslavnih. Drugi dokument, dekret UR, priznaje svetotajinsku snagu drugih crkava i priznanje da one baštine isto apostolsko nasleđe. Treća deklaracije, NAE pronalazi zajedničke imenitelje u drugim verskim praksama i religijama (međureligijski dijalog). Sve što je prepoznatljivo (u šintoizmu i konfučijanstvu), istinito (u hinduizmu i budizmu) i istovetno (u islamu i judaizmu) RKC prihvata kao svetlo Božanskog. Sa muslimanima deli istovetno Avramovo nasleđe, poštovanje Isusa i Device Marije, te Sudnji dan. U judaizmu ističe istovetnost

³⁹ Roman Miz: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDIJ, Veternik-Noví Sad, 2001, str. 95.

⁴⁰ Juraj Kolarić: *Ekumenska trilogija*, Prometej, Zagreb, 2005, str. 806.

⁴¹ Ibidem, str. 808-814.

Avramovog nasleđa, svetih spisa i hrabrost sinova Izabranog naroda da prihvate Hristovo učenje. U postkoncilskom periodu dolazi do zbližavanja sa pravoslavnima, međusobnog priznanja episkopske časti i skidanja anatema. U decenijama nakon toga RKC organizuje: ljude, radna tela i dokumente koji su posvećeni ekumenskom zbližavanju. Od tada će pregalaštvo na zbližavanju biti intenzivnije i obaveza crkve. Najintenzivniji dijalog biće između katolika i pravoslavnih, te katolika i protestanata (naročito sa Anglikanskom crkvom, potom i sa Luteranskim crkvama). Katolička crkva insistiraće i na međureligijskom dijalog sa drugim nehrišćanskim zajednicama i verskim praksama.

Ekumenska politika Svete stolice nastoji da izgradi veze sa ostalim hrišćanskim crkvama i zajednicama, institucionalizovala je svoju delatnost u sprovođenju ekumenske politike i insistira na neprestanim aktivnostima među hrišćanskim crkvama i zajednicama u pospešivanju jedinstva hrišćana, ne zadirući u gusto oblikovanu i isprepletanu mrežu svetih dogmatskih učenja od kojih je satkana.

Bibliografija

- Boaga, Emanuele, Palese, Salvatore, Zigo, Gaetano: *Consegnare la memoria – manuale di archivistica ecclesiastica*, Giunti Editore, 2003.
- Bouyer, Louis: "La plénitude du Christ", *L' Eglise de Dieu*, 285-331, Le édition du CERF, Paris, 1970.
- Cvrlje, Vjekoslav: *Vatikanska diplomacija*, Školska knjiga-Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.
- Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, "Deklaracija *Nostra Aetate* - o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama", Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.
- Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, "Dekret *Unitatis Redintegratio* - dekret o ekumenizmu", Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.
- Dokumenti Drugog vatikanskog koncila, "Dekret *Orientalium Ecclesiarum* - o Istočnim katoličkim crkvama", Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970.
- Fahlbusch, Erwin: *The Encyclopedia of Christianity*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008.
- Fuchs, F. Lorelei: *Koinoia and the Quest for an Ecumenical Ecclesiology*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008.
- Jaњић, Драгана: "Други ватикански концил и осврт католичких теолога на циљеве и задатке остварене на почетку 21. века", *Баштина*, свеска 33/2012, Институт за српску културну баштину, Лепосавић, 2012.
- Јањић, Сава: *Екуменизам и време Апостасије*, Епархија рашко-призренска, Призрен, 1995.
- Kolarić, Juraj: *Ekumenska trilogija*, Prometej, , 2005.
- Leposavić, Petar: "Jovan XXIII (1958-1963)", *Papstvo*: 351-355, IGAM, Beograd, 2005.
- Miz, Roman: *Uvod u teologiju ekumenizma*, LDIJ, Veternik-Novi Sad, 2001.

Nikolić, Marko, Petković, Petar: "Institucionalne forme savremenog ekumenskog dijaloga", *Međunarodni problemi*, 2/2011:276-296, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2011.

Станковић, Владан: *Утицај хришћанских конфесија на политику друштвеног развоја*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2011.

Stojanović, Ljubivoje, "Ekumenizam i etnofiletizam - pravoslavni pogled", *Politikologija religije*, 1/2007: 133-156, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2007.

Šagi-Bunić, Tomislav: *Ali drugog puta nema*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

Šimundža, Drago: "Ekumenizam, raznolikost i jedinstvo Crkve", *Crkva u svijetu*, Vol.24, № 2/1989: 181-183, Katolički bogoslovski fakultet u Splitu, Split, 1989.

http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=20786

Зизјулас, Јован: *Екуменизам - огледи из екуменског богословља*, Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, Пожаревац, 2014.

Vladan STANKOVIĆ, PhD

ECUMENICAL POLICY OF HOLY SEE

ABSTRACT

Ecumenism means: reconciliation, cooperation, bringing together Christians in the world. Ecumenism is treated as a unity in diversity. That is why the Holy See insists on dialogue of equals. Its established dogmatic minimalism (the common denominator of all Christian theological community: The Bible, Nicene-Constantinopolitan Creed of Faith, the Sacraments of Baptism and the Eucharist) will not be followed by Roman Catholic Church (RCC) and the Holy See because it violates the fullness of its faith. RCC was the last to approach to the ecumenical movement. It would long averse to dialogue that was established by the Protestants and Orthodox in the early twentieth century. It was not until 1960, that RCC first formed a working body for promoting Christian unity. At the Second Vatican Council were basically made three documents that would directly touch on ecumenism. The first document OE, sees in Greek-Catholic, Eastern or Uniate (associated) churches the path of convergence of Catholics and Orthodox. The second document, the decree UR, acknowledges the sacramental power of other churches, and the recognition that they have an identical apostolic heritage. The third declaration, NAE finds common denominators in other religious practices and religions (interreligious dialogue). All that is known (in Shinto and Confucianism), true (Hinduism and Buddhism) and identical (in Islam and Judaism), RCC accepted as divine light. With Muslims it shares identical Abrahams heritage, respect for Jesus and the Virgin Mary, and the Day of Judgment. In Judaism emphasizes the sameness of

Abraham's heritage of the scriptures and the courage of the children of the Chosen people to accept Christ's teachings. In the post-conciliar period comes to rapprochement with the Orthodox, mutual recognition of episcopal honors, and removing the anathema. In the decades that followed RCC organized: people, working bodies and documents that are committed to ecumenical rapprochement. Since then, the zeal to rapprochement became intense, and also the obligation of the church. The most intensive dialogue will be between Catholics and Orthodox, and Catholics and Protestants (especially with the Anglican Church, then with the Lutheran Church). The Catholic Church insists on interreligious dialogue with other non-Christian communities and religious practices.

Key words: ecumenism, the Holy See, (Roman) Catholic Church, Christianity.